

Collectieve straf

Ik zit in klas 3 VWO en ik heb de volgende vraag.¹ Vorige week maandag (8 juni) is er een stinkbommetje gegooid aan het begin van de wiskundeles. Daar werd toen nog niet zo moeilijk over gedaan: we zijn van lokaal gewisseld en we hoorden er niks meer van. Maar afgelopen vrijdag (19 juni) gebeurde het opnieuw en de twee daders hebben zich dit keer gemeld. Ze verklaren evenwel dat ze van dat maandagse incident niks afweten en dat ze überhaupt niet weten of het iemand uit onze klas geweest is. Nu wil de afdelingsleider ons (de hele klas dus) op één van de laatste schooldagen (wanneer we eigenlijk vrij zouden hebben) een strafdag geven tot vijf uur, net zolang totdat de maandagse daders zich melden. Ik vraag me af of dit zomaar kan! Wij krijgen straf terwijl hij niet weet wie het gedaan heeft. Hij kan zelfs niet bewijzen dat het iemand uit onze klas is geweest (misschien was het wel iemand uit de klas die vóór ons les had in hetzelfde lokaal). Mijn vraag is dus: gaat de afdelingsleider hier niet zijn boekje te buiten?

Deze casus werd op 21 juni 2009 geplaatst op Rechtenforum.nl, een online community voor aanstaande en beginnende juristen. De indiener is een zestienjarige VWO-leerling, die langs deze weg rechtsgeleerd advies tracht te verkrijgen. Uit het rechtsgeleerde forum komen onder meer de volgende antwoorden:

- a) Er zijn geen wettelijke regels over dit soort zaken; dat wordt aan de school overgelaten.² Wordt er in de schoolregels iets over dit soort situaties vermeld? Dat zou wel moeten, want anders krijg je willekeur. Breng het anders onder de aandacht van de Medezeggenschapsraad, zodat er voortaan duidelijke regels komen.
- b) Leerlingen kunnen niet zoveel tegen dit soort dingen doen. Maar hun ouders kunnen protesteren tegen het feit dat hun kind gestraft wordt terwijl het niets gedaan heeft. Zo'n straf is onrechtvaardig: een fundamentele grondslag voor elke straf is een bepaalde schuld. Geen straf zonder verwijtbaarheid.
- c) Het is misschien niet zo rechtvaardig maar het is wel effectief om de klas te gijzelen teneinde de dader op te sporen. Of om de groep collectief te straffen opdat de dader binnen de groep aan status inboet.
- d) Verder is deze inbreuk op de beginselen van het strafrecht en het strafprocesrecht verdedigbaar uit een oogpunt van doelmatigheid: het kost gewoon teveel belastinggeld om daaraan te kunnen voldoen.
- e) Bovendien is het niet gewenst om op scholen het strafrecht naar de letter te gaan toepassen. Dat komt de saamhorigheid niet ten goede.
- f) Een gijzelingsmaatregel om een strafbaar feit opgelost te krijgen, is verwerpelijk: het versterkt het vingerwijsgedrag om er zelf beter van te worden.
- g) De straf zou acceptabel zijn indien die roostervrije dag als een gunst kan worden beschouwd. Wanneer een klas zich misdragen heeft, kan de school besluiten die gunst te annuleren. Maar dan moet de klas ook gewoon les krijgen.

Sorry dat ik het zeg, maar ik vind deze rechtshulp van de 'community' van aanstaande en beginnende juristen beneden peil:

- Gesuggereerd wordt dat 15- of 16-jarigen op minder rechtsbescherming aanspraak mogen maken dan volwassenen (c, d), dat aan hun betuiging van onschuld geen waarde hoeft te worden gehecht tenzij deze door hun ouders geschraagd wordt (b), en dat de handelwijze van de schoolleiding niet zozeer aan juridische maar aan pedagogische maatstaven moet worden getoetst (e, f, g).
- De 'community' heeft zich te weinig verdiept in de juridische merites van de zaak. Zij heeft niet geïnformeerd of het Leerlingenstatuut in een beroepsprocedure voorziet. Evenmin refereert zij aan het feit dat elke behoorlijke school volgens geldend recht een interne en externe klachtenprocedure heeft.³ De betrokken leerlingen zouden dus, conform de procedures die in het Leerlingenstatuut vermeld staan, een klacht kunnen indienen tegen deze voorgenomen straf- of gijzelingsmaatregel.
- De 'community' heeft evenmin onderzoek gedaan naar relevante uitspraken van de Landelijke Klachtencommissie.⁴

Ik ben geen jurist, maar ik denk dat de betrokkenen in een (beroeps- of) klachtenprocedure het volgende te berde kunnen brengen:⁵

- h) Binnen scholen valt niet te vermijden dat men soms ordemaatregelen moet nemen waarvan ook onschuldigen de dupe worden. Bijvoorbeeld de hele klas laten nablijven om het verstoorde lesuur Wiskunde in te halen. Maar gezien het feit dat een gepaste ordemaatregel na het maandagse incident is

- uitgebleven, kan de strafmaatregel niet als normale ordemaatregel worden beschouwd.
- i) Indien de maandagse strafmaatregel bedoeld is als een collectieve straf (ook wel klassikale of groepsstraf genoemd: een maatregel waarbij de hele groep gestraft wordt voor het vergrijp van één of enkele groepsleden), had de school aannemelijk moeten maken dat het vergrijp gepleegd is door leden van de groep en niet door derden.
 - j) Gezien het feit dat het opleggen van collectieve straffen op gespannen voet staat met de Nederlandse rechtsorde, is het bovendien vereist dat de schoolregels uitdrukkelijk voorzien in de mogelijkheid zo'n collectieve straf op te leggen.
 - k) Een minimale eis die aan de rechtsgang gesteld moet worden, is dat iedere verdachte (dus iedere leerling uit de klas) individueel gehoord wordt en in de gelegenheid wordt gesteld om zijn of haar eventuele onschuld te betuigen. Daarbij kan de verdachte tevens in de gelegenheid worden gesteld onder ede te verklaren dat hij of zij onschuldig is (maar een weigering mag niet als een schuldigverklaring worden opgevat).
 - l) Uit het vrijdagse incident mag men opmaken dat de school als stelregel hanteert dat uitsluitend de daders (en niet de hele klas) gestraft moeten worden. Waar de daders onbekend zijn, zoals in het maandagse incident, moet de klas dus eveneens vrijuit gaan. Kennelijk is de maatregel betreffende dit incident niet zozeer bedoeld als een bestraffing van de klas als collectieve dader, maar als een gijzelingsprocedure om de daders onder druk te zetten zichzelf aan te geven of om de groep aan te moedigen de daders onder druk te zetten of zelfs aan te geven. Een dergelijke gijzelingsprocedure is ontoelaatbaar, zeker als de schoolregels niet daarin voorzien.
 - m) Scholen zijn tegenwoordig verplicht hun leerlingen te doordringen van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat.⁶ Een kernelement van de democratische rechtsstaat is het garanderen van 'due process' bij het opleggen van straffen en het achterwege laten van collectieve straffen (waarbij ook onschuldigen gestraft worden). Met deze maandagse strafmaatregel verzaakt de school haar pedagogische opdracht.

Wes Holleman

weblog onderwijs 23-6-2009

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ [http://rechtenforum.nl/forum/thread/title/\(Onterecht\)+nablijven+op+middelbareschool+3+VWO+na+stinkbom/t/24296/?sid=a660c3aa2d505d30690aa1e0767ac62a](http://rechtenforum.nl/forum/thread/title/(Onterecht)+nablijven+op+middelbareschool+3+VWO+na+stinkbom/t/24296/?sid=a660c3aa2d505d30690aa1e0767ac62a) (download 23/6/2009, 15:30 uur)

² Vergelijk <http://www.laks.nl/index.php?navID=7&catg=4&sub=0>

³ http://www.lgc-lkc.nl/lkc/u_hebt_een_klacht/index.asp; <http://klachtenopschool.kennisnet.nl/>;
<http://www.postbus51.nl/nl/home/themas/onderwijs/kwaliteit-en-klachten-onderwijs/klachten-over-scholen/>;
<http://www.onderwijsklachten.nl/index.php>

⁴ <http://www.lgc-lkc.nl/lkc/klachten/2007/07.070.asp> (klassikale straffen);

<http://www.lgc-lkc.nl/lkc/klachten/2000/00.113.asp> (idem);

<http://www.lgc-lkc.nl/lkc/klachten/2004/04.111-04.113.asp> (aanwezigheid bij een groepsexces)

⁵ Vergelijk ook: <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=465>

⁶ Vergelijk: <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=307>. Ik heb overigens de indruk dat de burgerschapsvorming (in enge zin) niet betrekking heeft op de rechtspositie van burgers. Ik heb niet nagezocht of scholen daarnaast een opdracht tot burgerschapsvorming (in ruimere zin) hebben die zich ook uitstrekt tot de rechten en vrijheden van burgers in hun relatie tot de overheid en tot andere instanties die macht over hen uitoefenen.